

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi työllisyyslainsäädännön muuttamisesta

Onko teillä yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta?

Turun kaupunki toimii Turun työllisyysalueen vastuukuntana ja lausuu esitysluonnoksesta seuraavaa:

Kuntien norminpurkua pitää toteuttaa edelleen. Yksi toimiva keino on työvoimapalveluiden lakisääteisten palveluprosessien keventäminen ja virkailijan harkintavallan lisääminen, sillä nykyinen lainsäädäntö on johtanut omaehtoisesti työllistyvien ylipalveluun ja vaikeasti työllistyvien alipalveluun.

Turun kaupunki kannattaa siis hallituksen esityksen keskeisiä tavoitteita parantaa työvoimapalvelujen toimivuutta, jotta rajallisia resursseja ja työnhakijoiden tukea ja työnvälitystä kysyntä- ja asiakaslähtöisesti voidaan kohdentaa nykyistä tarkoituksenmukaisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Kuntien tulee voida itse valita kustannustehokkaimmat, kannustavan rahoitusjärjestelmän tavoitteiden mukaiset paikalliseen tarpeeseen soveltuvat palvelut ja keinot työllisyyden vahvistamiseen. Edellytyksenä kuitenkin on, ettei lain keventämisen kautta rahoituspohjaa vähennetä muutosten myötä.

Kannatusta hallituksen esityksessä saa työnantajien, yksityisen työnvälitysyriyten sekä työttömyyskassojen mahdollisuus saada lakiesityksessä kuvatun palvelualustan työnhakuprofiilin tiedot työmahdollisuuksien tarjoamiseksi työttömille työnhakijoille.

Nyt esitetyt lakimuutokset eivät kuitenkaan riittävästi tue asetettuja tavoitteita, sillä niiden vaikutukset palveluprosessin keventämiseen ovat valitettavan pieniä ja riittämättömiä. Osa esitetyistä muutoksista jopa lisää palveluprosessin kaavamaisuutta ja luo työvoimaviranomaisille uusia velvoitteita, joiden työllisyysvaikutuksista ei ole varteenotettavaa näyttöä. Esimerkiksi esityksessä nyt työvoimaviranomaisille säädetty merkittävästi työmäärää lisäävä uusi velvoite laatia ja julkaista työnhakijan profiili tietyissä tilanteissa ei saa kannatusta. Sen sijaan työnhakijan omaa toimijuutta olisi vahvistettava.

Hallituksen esityksen mukaisesti palveluprosessiin ja työttömyysturvaan liittyvät hallinnolliset tehtävät ja säännökset ovat edelleen työmäärältään suuria ja haastavia; ne vaativat virkailijoilta yksityiskohtaista ja laajaa osaamista ja näyttäytyvät asiakkaalle vaikeaselkoisina. Raskas palveluprosessi vie kriittisen tärkeää työaikaa työvoimaviranomaisen ydintehtävältä, työnvälitykseltä ja osaavan työvoimaan saatavuuden turvaamiselta. Huomioiden TE-uudistuksen tavoitteet ja kannustemalli, on tilanne kestävä. Esitysluonnosta tuleekin muokata siten, että se aidosti keventää ja uudistaa palveluprosessia ja mahdollistaa työvoimaviranomaisen keskittymisen palveluihin, jotka tuovat lisäarvoa työnhakijan työllistymiseksi ja siten myös todellisia työllisyysvaikutuksia.

Ehdotettujen muutosten katsotaan vähentävän työvoimaviranomaisen työn määrän vähenemisen myötä kuntien peruspalvelutehtäviä 3,3 miljoonaa euroa vastaavalla määrällä, mutta aikaansaadut säästöt kuitattaisiin kunnilta saman tien pois valtionosuuksien vähennyksenä. Turun kaupungin näkemys on, että kyseistä vähennystä ei tule tehdä, koska ehdotusten työvoimaviranomaisen työtä vähentävät vaikutukset ovat monin osin kyseenalaisia. Lisäksi heikko työllisyystilanne on lisännyt kuntien kustannuksia ja työvoimapalvelujen työtaakkaa huomattavasti; työvoimapalveluja varten saadut valtionosuudet eivät nykyiselläänkään riitä palvelujen tuottamiseen, koska TE-uudistus ei ole toteutunut kustannusneutraalisti eivätkä lupaukset kuntien tehtävien vastaavasta vähentämisestä ole toteutuneet.

Palveluprosessi

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa palveluprosessista?

Nyt esitetty lakiluonnosesitys on hallinnollisesti raskasta toteuttaa eikä poista nykyisen lainsäädännön suurinta ongelmaa, eli kaavamaisista palveluprosessista, jossa työnhakijat palvelevat samanlaisen prosessin kautta heidän palvelutarpeestaan huolimatta. Työnhakijoilla on erilaisia tarpeita ja kykyjä, joita ei kuitenkaan kaavamaisella palveluprosessilla pystytä huomioimaan. Lainsäädännön ja sitä myöten palveluprosessin tulisi perustua työnhakijan palvelutarpeen mukaisen palvelun toteuttamiseen, työnhakijan

oman toimijuuden vahvistamiseen ja työllistymistä tukevan oikeanlaisen avun ja palvelun kohdentamiseen. Esitetyt muutokset prosessien kevennyksistä ovat siis tervetulleita, mutta riittämättömiä.

Asiakkaista noin 50 %:ia työllistyy työnhaun ensimmäisen kolmen kuukauden aikana. Palvelua tulee kohdentaa ensisijaisesti palvelutarpeen mukaan asiakkaisiin, jotka tarvitsevat työnvälitystä ja työllistymistä tukevia palveluja. Tällä hetkellä virkailijoiden työajasta suuri osa menee kuitenkin epätarkoituksenmukaisiin lakisääteisiin tehtäviin ydintehtävien sijaan. Työvoimaviranomaisella tulisi olla laaja harkintavalta ja itsenäisyys siinä, miten asiakkaiden palvelutarpeiden mukainen palvelu järjestetään ja miten päästään vaikuttaviin tuloksiin. Tällä hetkellä proaktiiviseen toimintaan pääseminen edellyttäisi suoravii-
vaisempaa toimintaa kuin mitä laki edellyttää.

Myös uusi asiakastietojärjestelmä A-TMT on ollut joustamaton ja vienyt arvokasta työaikaa. Järjestelmän palvelemisen sijaan palveluprosessin pääpaino tulisi olla asiakkaan ohjaamisessa. Lainsäädännössä ja muutosesityksessä olisi tarpeen vahvemmin huomioida digitaalinen kehitys ja työnhakijoiden mahdollisuudet toimia digitaalisessa ympäristössä.

Palveluprosessiin toivotaan joustoa ja suurempaa tarveharkintaa työnhakukeskustelujen järjestämiseen sekä suunnitelmien päivittämiseen. Taustalla on mm. hyvinvointialueiden ja terveydenhuollon ja mm. kuntoutusjärjestelmän haasteet, jotka vaikuttavat siihen, etteivät asiat välttämättä etene kolmen kuukauden aikana. Tämä puolestaan johtaa asiakkaiden tilanteen jumiutumiseen siihen saakka, kunnes tarvittavat tiedot ja asiakirjat on saatu järjestelmistä ulos.

Yksi esimerkki palveluprosessin pullonkauloista koskee aktivointisuunnitelmia. Asiakkaan tietoihin tulee merkintä aktivointiehdosta työttömyysturvan maksupäivien määrän perusteella. Lain mukaan tällaiselle asiakkaalle täytyy tehdä aktivointisuunnitelma kolmikantana hyvinvointialueen kanssa. Tällaisella asiakkaalla ei kuitenkaan välttämättä ole tosiasiallista monialaisen palvelun tarvetta, jolloin resursseja käytetään turhaan eivätkä asiakas ja palvelu kohtaa. Siksi aktivointisuunnitelma pitäisi Turun kaupungin mielestä poistaa, ja asiakkaan todetun monialaisen palvelun tarpeen tulisi olla ainoa edellytys monialaisen palvelun ja järjestämiseksi.

2. Koetteko alkuhaastattelun järjestämisen määrääjän pidentämisen viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään kannatettavana?

Alkuhaastattelun määrääjän pidentäminen nykyisestä viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään on kannatettava ehdotus. Pidempi valmistautumisaika saattaa mahdollistaa myös laadukkaampien alkuhaastattelujen järjestämisen asiakkaille sekä helpottaa joissain tapauksissa mm. välttämättömien tulkkauspalvelujen järjestämisen niiden yhteyteen. Toisaalta on huomioitava, että alkuhaastattelu on jo aiemmin pystytty järjestämään ennemminkin kymmenen kuin viiden arkipäivän kuluessa, eikä lainsäädäntö siksi juuri muuta käytännön tilannetta.

Ehdotusta tulisi kuitenkin muuttaa siten, että määräaika alkuhaastattelun pitämiselle olisi tavoitteellinen. Ehdotettu sääntely kymmenen arkipäivän määräajasta olisi työvoimaviranomaisia sitova ja täten harkintavaltaa kaventava.

Lähipalveluna kasvokkain toimi- tai asiointipisteessä järjestettävä alkuhaastattelu tulisi kohdistaa esim. kokoaikaisesti lomautetuille. Suurin osa työttömistä työllistyy kolmen kuukauden sisällä, jolloin ei ole resurssiviisasta kutsua heitä kaikkia automaattisesti paikan päälle haastatteluun, vaan tarjota tilanteen mukaan esim. nopeaa chat-tyyppistä neuvontaa. Edellytys kaikille uusille asiakkaille kasvokkaisen alkuhaastattelun järjestämisestä on siten liian ehdoton, sillä merkittävälle osalle työllisyyspalveluiden asiakaskunnasta kasvokkainen alkuhaastattelu ei tuo lisäarvoa; mikä tulisi tunnistaa myös lainsäädännössä.

Alkuhaastattelu tulisi siis mahdollistaa joustavasti asiantuntijan harkinnan mukaan esim. velvoittavalla aikavarauksella puhelimitse tai muita digitaalisia kanavia pitkin, riippuen asiakkaan todellisesta tilanteesta. Alkuhaastattelua ei tulisi olla pakko järjestää esimerkiksi tilanteissa, jossa työnhakijaksi ilmoittautunut on jo sopinut kokopäivätyön tai kokopäiväisen opiskelun aloittamisesta lähitulevaisuudessa.

Edellä mainitut tilanteet tukisivat tosiasiallisesti hallitusohjelman tavoitetta keventää lakisääteistä palvelua ja mahdollistaa tarkoituksenmukaisemman ja palvelutarpeeseen perustuvan palvelun toteutumisen virkailijan harkintavaltaa lisäämällä.

3. Onko täydentävien työnhakukeskustelujen perustuminen asiakkaiden palvelutarpeeseen mielestänne tarkoituksenmukaista?

Ehdotettu muutosehdotus on kannatettava, sillä se lisää virkailijan harkintavaltaa ja keventää palveluprosessia koskevaa sääntelyä, tosin hyvin maltillisesti. On järkevää, että täydentävien työnhakukeskustelujen määrä perustuu asiakkaan alkuhaastattelun palvelutarpeeseen ja huomioi niin asiakkaan kuin asiakasryhmienkin omat, yksilölliset tarpeet. Esim. kotoutumisen alkuvaiheessa olevilla kotoutumiskoulutus on ensisijainen palvelu, eivätkä täydentävät keskustelut välttämättä tuo lisäarvoa asiakkaan tilanteen kehittymisen näkökulmasta.

Lähtökohtaisesti täydentävien työnhakukeskustelujen määrä ja ajankohdat pitäisi kuitenkin edelleen mm. työttömyysturvalain takia sopia ja perustella suunnitelmassa, mikä on työlästä ja palveluprosessia kuormittavaa. Myös vaikuttavuuden seurannan kannalta muutos tuonee lisätyötä. Toisaalta tämän korvaa palvelun laadun oletettava paraneminen, kun keskustelut kohdentuvat niistä paremmin hyötyviin asiakkaisiin.

Onnistuneen palvelutarpeen arvioinnissa on tärkeää olla käytettävissä kaikki mahdollinen arviointia parantava tieto. Arvioinnin tulisi ensisijaisesti perustua rekisteritietoihin siltä osin, kun viranomaisilla ylipäänsä on rekisteritietoja asiasta. Tulorekisterin tietojen hyödyntäminen on tärkeä askel, minkä lisäksi arvioinnin tulisi esimerkiksi koulutustietojen osalta perustua tutkintorekisterin tietoihin työnhakijan oman ilmoituksen sijaan. Lainsäädäntöä tulisi jatkossa edistää siten, että työvoimaviranomaisilla olisi KEHA-keskusta vastaavat tiedonsaantioikeudet. Myös KEHA-keskukselle tulisi mahdollistaa tulorekisteritietojen hyödyntäminen palvelutarpeen arvioinnin ja segmentointityökalun kehittämisessä ja käytössä.

Tunnistaessa asiakkaan palvelutarpeita on luonnollisesti varmistettava, että soveltuvia palveluita on aidosti tarjolla ja että määrärahat ja henkilöstöresurssit riittävät laadukkaaseen ohjaustyöhön.

Konkreettiset toimet asiakkaan työllisyyden edistämiseksi kuten kohdistetut toimenpiteet työnvälitykseen, työnantajakontakteihin, työurasuunnitteluun, työnhakijoiden ohjaamiseen työmarkkinoille, työurasuunnitteluun, koulutukseen sekä työnhakijoiden ja työnantajien rekrytreffeille ja kohtaamiseen ovat toimia, joilla määrämuotoisten runsaiden tapaamisten sijaan toimenpiteitä tulisi kohdentaa. Työnhakijoita tulisi myös ohjata tehokkaasti alueellisesti ja valtakunnallisesti ennakoiduille ja tunnisteluille työvoimapula-aloille ja kannustaa ja tukea asiakkaan omaa aktiivista toimijan roolia.

4. Näettekö nykyisestä muistutuskäytännöstä luopumisen ja työnhaun voimassaolon päättymisen ensimmäisestä asioinnin laiminlyönnistä kannatettavana?

Nykyinen muistutusjärjestelmä on sekava ja hallinnollisesti työläs. Esitys työvoimaviranomaisten muistutusten poistamisesta on perusteltu ja kannatettava, sillä se vähentää virkailijan hallinnollisen työn määrää, manuaalisia kirjauksia ja kustannuksia. Muistutuskirje on myös ollut hyvin raskaslukuinen ja aiheuttanut usein työnhakijalle enemmän hämmennystä kuin hyötyä menettelyn tapahduttua.

Kannatamme, että muistutuksien sijaan jatkossa tulisi vahvistaa asiakkaiden ennakkollista informointia ymmärrettävin ja selkokielistin viestein, jolla varmistetaan heidän olevan tietoisia velvollisuuksistaan. Näin minimoitaisiin mm. erehdyksestä johtuvia myöhempiä työttömyysetuuksien tahattomia menetyksiä. Muutoksista ennakoiden viestiminen on muutenkin tärkeää.

Ennakollisen muistutusjärjestelmän rakentaminen tulisi kuitenkin osoittaa lainsäädännössä KEHA-keskukselta edellytetyksi toiminnoksi, jota tulee muutoksen yhteydessä saada osaksi TE-digi-kokonaisuutta. Ilman tätä toisi esitys lisätyötä niille palveluryhmille, joissa vieraskieliset asiakkaat ovat ylliedustettuina ja joissa tahattomat laiminlyönnit korostuvat viestinnällisten haasteiden johdosta.

Kannatamme esityksen mukaista, asiakkaan työnhaun voimassaolon päättymistä ensimmäisestä asioinnin laiminlyönnistä sillä se selkeyttää palveluprosessia.

Myös toistuvuusvaatimuksen poistaminen on kannatettavaa, sillä muutos vähentäisi tekniseen prosessiin kuluva asiakaspalvelun asiantuntijan aikaa ja mahdollistaisi täten suuremman ajankäytön työnhakijan yksilölliseen palveluun.

5. Koetteko työllistymissuunnitelmien sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Ehdotus, jossa täydentävien työnhakukeskustelujen ajankohdat kirjataan ennakolta työllistymissuunnitelmaan ei saa kannatusta. Menettely saattaisi edistää palveluprosessiin ennakoitavuutta, mutta samalla vahvistaisi palveluprosessin kaavamaisuutta. Etukäteen tarkasti määritellyt ajankohdat tuottaisivat huomattavaa hallinnollista työtä niissä tilanteissa, joissa työnhakija ei perustellun syyn vuoksi pysty saapumaan keskusteluun sovittuna aikana tai jos aikaa jouduttaisiin siirtämään virkailijasta johtuvasta syystä. Ennakolta kirjattavien aikojen sijaan seuraava tapaaminen ja työllistymissuunnitelman päivittäminen tulisi sitoa työnhaun voimassaoloon ja asiakkaalle antaa mahdollisuus vaikuttaa ajankohdan valintaan.

Esityksen mukaan työllistymissuunnitelmaan olisi jatkossa myös sisällytettävä mahdollinen peruste työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämiselle, vaikka sille olisi olemassa selkeät syyt. Emme kannata liisäystä. Kaikki vastaavat ohjeistukset kasvattavat virkailijan tehtäviä ja ovat varsinaisesta asiakaspalvelusta pois.

6. Koetteko asiakkaiden palveluprosessiin sisältyvien asiakastapaamisten sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Liian yksityiskohtainen lainsäädäntö ja ohjaavat listat työnhakijoiden kanssa käytävistä keskusteluista ovat ristiriidassa yksilöllisen palvelutavoitteen kanssa. Päinvastoin sääntelyssä tulisi hallitusohjelman mukaisesti lisätä virkailijan harkintavaltaa, jotta vuorovaikutukselle jäisi tilaa ja keskustelun sisältöä voitaisiin muokata työnhakijan palvelutarpeen ja tilanteen mukaisesti.

Mm. työnhakukeskustelujen ja täydentävien työnhakukeskustelujen sisällöt olisivat esitettyjen muutosten myötä hyvin lähellä toisiaan. Tällöin on syytä pohtia, miksi keskustelut ylipäänsä erotellaan lainsäädännössä. Asiakaspalvelumallia voitaisiin yksinkertaistaa merkittävästi ja täydentävät työnhakukeskustelut ja niiden järjestämisen velvoite poistaa kokonaan laista; työnhakijalle järjestettäisiin ainoastaan alkuhaastattelu ja työnhakukeskusteluja. Kannatettavaa olisi jatkossa myös työnhakukeskustelun järjestämisen mahdollisuus muutoinkin kuin työvoimapalvelujen toimesta. Asiakastarpeen perusteella voisi olla tuloksellista järjestää työnhakukeskustelu työvoimaviranomaisen sijaan muun alan osaajan ja palveluhankinnan kautta.

Myös alkuhaastattelu ja palvelutarpeen arviointi perustuvat työnhakijan yksilöllisiin tarpeisiin ja palveluprosessiin, eikä asiakastapaamisten sisältöä ole tarpeen määritellä lainsäädännössä tarkasti. Työvoimaviranomaiset arvioivat asiakkaan palvelutarvetta alku- ja työnhakuhaastatteluissa sekä tarvittaessa muissa tapaamisissa. Samalla vahvistetaan työnhakijan tietoisuutta oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja tuetaan hänen rooliaan aktiivisena työnhakijana. Lisäksi työvoimaviranomaiset tarjoavat työnhakijalle aktiivisesti tilanteesta riippuen työtä, koulutusmahdollisuuksia tai palveluja.

Työuraohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin tulee olla kysyntälähtöisiä. Työvoimapalveluissa keskitytään toimiin, jotka konkreettisesti edistävät työnhakijoiden työllistymistä ja parantavat työnhakijoiden ja työnantajien kohtaantoa. Kuntien rahoitus ja taloudelliset kannusteet ohjaavat työvoimaviranomaisia toimimaan tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Palvelutarvearviossa korostuu työ- ja toimintakyvyn arviointi sekä sosiaali- ja terveystyöpalvelujen ensisijaisuuden tunnistaminen. Työttömyysturvan piiriin ei tule ohjata työkyvyttömiä työnhakijoita, vaan heidän palvelunsa ja asiakasvastuunsa tulee järjestää tarpeiden mukaan, esimerkiksi sosiaali- ja terveystyöpalveluina. Työkyvyttömille työnhakijoille työllisyyspalvelut eivät ole tarkoituksenmukaisia, eivät yksilön eivätkä yhteiskunnan näkökulmasta, sillä kohderyhmän henkilöt eivät saa tarvitsemaansa apua työllisyyspalveluista.

Työnhakuvelvollisuus

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuutta koskevista muutoksista?

Työnhakuvelvollisuus tukee useimpien työnhakijoiden työllistymistä heikosti. Vain harvalla alalla on avoinna työpaikkoja siinä määrin, että työnhakuvelvolliselle työnhakijalle löytyisi neljä sopivaa, avoinna olevaa paikka haettavaksi joka kuukausi. Työnantajat saavat jatkuvasti heikkolaatuisia hakemuksia, joita on lähetetty ennemminkin hakuvelvollisuuden täyttämisen näkökulmasta, kuin aidon avoimen tehtävän kiinnostuksen pohjalta. Toimintatavalla on kielteisiä vaikutuksia työnantajien halukkuuteen ilmoittaa avoimia työmahdollisuuksia julkisiin työnhakupalveluihin. Jo nyt työnantajat ovat vähentäneet työpaikkojen ilmoittelua julkisessa työnvälitysjärjestelmässä. Asetelma heikentää julkisen työnvälityksen mainetta, vaikeuttaa työllistymistä ja vääristää tilastoja avoimista työpaikoista.

Hallituksen esityksessä työnhakuvelvollisuuteen ehdotetaan luopumista tietyistä poikkeuksista. Esityksessä osa-aikaisesti työssä oleville, 0-tuntisopimuksella oleville ja osalle lyhennetyllä työviikolla olevista (3kk lomautuksen alkamisen jälkeen) asetettaisiin täysi työnhakuvelvollisuus (velvollisuus hakea neljää työmahdollisuutta tarkastelujakson aikana).

Nyt ehdotettujen muutosten myötä osa-aikaisessa työssä olevien asiakkaiden hakemien työmahdollisuuksien määrä kasvaisi valtakunnallisesti noin 50000 kappaleella kuukaudessa, eli noin 600000 kappaaleella vuodessa. Samalla kun järjestelmä kuormittuisi entisestään, muutoksen työllisyysvaikutukset jäisivät oletettavasti hyvin pieniksi.

Sääntelyn johdonmukaisuuden lisääminen säätämällä työnhakijan velvollisuuksista järjestämislaissa ja velvollisuuden laiminlyönnin seurauksista työttömyysturvalaissa on kannatettava muutos. Nämä työnhakuvelvollisuuden alentamista ja asettamatta jättämistä koskevat säännöt ovat nykymuodossa olleet eri pykälissä, mikä on aiheuttanut väärinkäsityksiä asiakastyössä. Myös harkinnanvaraisuus työnhakuvoitteen asettamiseen sekä alennetun työnhakuvelvollisuuden sääntely yleisellä alentamisperusteella tiettyjen tilanteiden yksityiskohtaisen sääntelyn sijaan on kannatettavaa.

On ilmeistä, että työnhakuvelvollisuus on hallituksen esityksen pienten muutostenkin jälkeen kovin monimutkainen, liian yksityiskohtainen ja virkailijalle raskas hallittava kokonaisuus. Kaavamainen työnhakuvelvollisuus on vastoin yksilöllisen palvelun tavoitetta, jonka tulisi perustua asiakkaan todelliseen tarpeeseen sekä työmarkkinatilanteeseen.

Edellä mainittuun perustuen Turun kaupunki esittää, että työnhakuvelvollisuus poistetaan lyhennettyä tai osa-aikaista työviikkoa tekeviltä sekä niiltä työnhakijoilta, joilla on jo uusi työpaikka tiedossa, mutta työn alkaminen tapahtuu yli kuukauden kuluttua. Aikarajan pidentäminen vähentäisi epäselvyyksiä ja tukisi järjestelmän toimivuutta.

Osa-aikatyöntekijöille asetettava täysi työnhakuvelvollisuus lisäisi oletetusti työttömyysturvan selvityspyyntöjen määrää. Osa-aikatyötä tekevä henkilö voi työllistyä suuren tuntimäärän verran, mutta kokoaikaisia työpaikkoja ei välttämättä ole tarjolla. Tästä syystä osa-aikatyötä tekevät hakevat usein lisää osa-aikaisia töitä. Saatuaan uuden osa-aikaisen työn, henkilön on ensin selvitettävä, voiko työn yhdistää nykyiseen työtilanteeseensa. Jos yhdistäminen ei onnistu, henkilön on valittava jatkaako nykyisessä osa-aikatyössä ja kieltäytyä uudesta työstä tai erotako nykyisestä työstä ja aloittaa uudessa osa-aikaisessa työssä. Kumpikin vaihtoehto johtaa selvityspyyntöön: ensimmäisessä tapauksessa työstä kieltäytymisestä ja toisessa tapauksessa työstä eroamisesta. Tilanne johtaa pattitilanteeseen, sillä seuraamukset ratkaisua ei ole. Selvitysprosessi voi johtaa toistuviin, kuukaudesta toiseen toistuviin työttömyysetuuden maksamisen keskeytyksiin selvityspyyntökäsittelyiden ajaksi. Maksukatkot puolestaan lisäävät muiden korvaavien etuuksien hakemuksia.

Varsinais-Suomessa ja etenkin Turussa on myös suhteellisen paljon ensiömaahanmuuttoa. Maahanmuuttajat aloittavat usein työmarkkinoilla osa-aikatoissa vajavaisella kielitaidolla. Työnhakuvoitteen laajentaminen osa-aikatyöntekijöihin lisää paperisten ilmoitusten määrää, sillä heikko kielitaito ja IT-taidot hankaloittavat sähköistä asiointia. Tämä aiheuttaa viranomaisille lisätyötä työnhakujen katkeilujen ja

seuraamusten muodossa. Vaikka osa-aikatyöntekijöitä kannustetaan hakemaan kokopäivätyötä, suurissa kaupungeissa kokopäivätyötä ei aina ole tarjolla.

Mikäli työnhakuvelvollisuus sisällytetään lakiin, tulisi se jatkossa tehdä jatkuvaksi riippumatta työllistymissuunnitelman voimassaolosta. Nykyään työnhakijan velvollisuus raportoida hakemistaan töistä riippuu suunnitelman voimassaolosta. Jos suunnitelma ei ole voimassa, velvollisuutta ei ole ennen sen päivittämistä, mikä ruuhkien vuoksi voi kestää kauankin. Tämä luo epätasa-arvoa ja epäselvyyttä, koska joillakin velvollisuudet ovat voimassa ja joillakin eivät. Nykyinen malli aiheuttaa turhia yhteydenottoja ja haittaa ja hidastaa järjestelmän toimivuutta.

2. Näettekö, että alennetun työnhakuvelvollisuuden asettamisen yhteydessä arvioitavissa seikoissa on huomioitu oleelliset tekijät?

Työnhakuvelvollisuuden asettamisen säännökset ovat monimutkaisia ja koskevat kohderyhmiä, joiden kohdalla velvoitteen asettaminen ja seuranta ei ole tarkoituksenmukaista. Toisaalta esityksessä ei oteta riittävästi huomioon eri ammattiryhmien (esim. ammattiurheilijoiden) ja työnhakuprosessien (esim. kotoutumisen eri vaiheiden ja suomen kielen taitopuutteiden) erityispiirteitä. Näillä asiakasryhmillä ja näissä työnhakuprosesseissa on yleensä useita samanaikaisia ja päällekkäisiä prosesseja, joilla voi olla merkittäviä vaikutuksia työnhakijan työllistymismahdollisuuksiin. Virkailijalle tulisi antaa harkintavaltaa toimia asiakkaansa yksilöllisen tilanteen ja palvelutarpeen mukaan. Mm. Varsinais-Suomessa ja etenkin Turussa on paljon ensiömaahanmuuttoa, mikä tarkoittaa maahanmuuttajien aloittavan usein työmarkkinoilla osa-aikatöissä vajavaisella kielitaidolla. Heidän tilanteensa tulisi huomioida.

3. Tukeeko työnhakuvelvollisuutta koskevan sääntelyn yksinkertaistaminen ja tietyistä poikkeuksista luopuminen työnhakuvelvollisuuden tarkoituksenmukaista asettamista?

Nyt ehdotetut muutokset eivät tuo helpotusta hallinnollisen työn taakkaan vaan lisäävät sitä. Työnhakuvelvollisuuden yksinkertaistaminen ja monimutkaisista poikkeuksista luopuminen on tervetullutta. Esitettyjen muutosten jälkeen työnhakuvelvollisuus on yhä kuitenkin vaikeaselkoinen ja liian yksityiskohtainen sekä virkailijaa tarpeettomasti kuormittava kokonaisuus. Työnantajille tulevat hakemukset, jotka palvelevat aidon tehtävän kiinnostuksen sijaan työnhakijalle asetetun hakuvelvollisuuden täyttämistä, eivät edistä työllisyyttä, eivät aja tarkoitustaan eivätkä tee hyvää julkisten työvoimapalvelujen imagolle. Työnhakuvelvollisuudesta tulisi luopua kokonaan ja työnvälityksen tulisi perustua työtarjouksiin sekä asiakkaan velvollisuuteen hakea omatoimisesti työtä työnhakusuunnitelman mukaisesti.

4. Työnhakuvelvollisuuteen ehdotettavat muutokset tuovat tietyt asiakasryhmät (esim. osa-aikatyössä olevat sekä henkilöt, joilla on tiedossa myönteinen muutos työnhaun tilanteeseen) yleisen työnhakuvelvollisuuden alentamisen kriteerien piiriin. Näettekö tämän kannatettavana?

Lakiesitys tiukentaa osa-aikatyössä olevien työnhakijoiden työnhakuvelvollisuutta, ja poikkeussäännöt tuovat entistä enemmän lainsäädäntöön monimutkaisuutta ja virkailijan työhön hallinnollisia tehtäviä. Esityksessä osa-aikaisesti työssä oleville, 0-tuntisopimuksella oleville ja osalle lyhennetyllä työviikolla olevista (3kk lomautuksen alkamisen jälkeen) asetettaisiin täysi työnhakuvelvollisuus, mikä tarkoittaisi kuukausittaista seurantaa mahdollisine selvityspyynnöineen näille asiakasryhmille.

Muutoksen perustelu saattaa olla haastavaa asiakkaille, jotka tekevät työtä hyvin tunnein osa-aikaisesti tai lyhennetyllä työviikolla.

Joillakin aloilla kokoaikatyötä ei myöskään välttämättä ole tarjolla, esimerkiksi kaupan alalla osa-aikatyö on enemmän sääntö kuin poikkeus. Useamman osa-aikatyön yhteensovittaminen saattaa olla hankalaa ja mikäli se ei onnistu, voi henkilö joutua valitsemaan eroaako nykyisessä osa-aikatyössä tai kieltäytyykö uudesta, jolloin tilanne johtaa työttömyysturvan selvityspyyntöön lisääntymisiin ja sitä kautta jopa kuukaudesta toiseen toistuviin työttömyysetuuden maksamisen keskeytyksiin.

Edellä mainittuun perustuen Turun kaupunki esittää, että työnhakuvelvollisuudesta poistetaan lyhennettyä tai osa-aikaista työviikkoa tekevilta sekä niiltä työnhakijoilta, joilla on jo uusi työpaikka tiedossa, mutta työn alkaminen tapahtuu yli kuukauden kuluttua.

Työtarjoukset

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työtarjouksiin tehtävistä muutoksista?

Työtarjouksia koskevan sääntelyn selkeyttäminen sekä työtarjousten velvoittavuus heti työttömyyden alusta lähtien ovat kannatettavia muutoksia. Asiakasjärjestelmän tulisi kuitenkin tukea työtarjousten laatimista nykyistä paremmin.

2. Tukeeko työtarjouksiin heti työnhaun alusta alkaen ehdotettava velvoittavuus työllistymistä ja työtarjousmenettelyn tarkoituksenmukaista toimeenpanoa?

Turun kaupunki pitää kannatettavana hallituksen esitystä, jossa työtarjoukset velvoittavat työtöntä työnhakijaa heti työttömyyden alusta lähtien, eikä vasta kuusi kuukautta alkuhaastattelun jälkeen. Nykymalli on ollut vaikeaselkoinen ja tehtyjen työtarjousten määrät ovat vähentyneet merkittävästi. Nyt ehdotetut muutokset selkeyttävät työtarjouksia koskevaa sääntelyä ja helpottavat viranomaisen ja asiakkaan prosessin ymmärtämistä. Odotuksena on laadukkaammat työtarjoukset sekä enemmän vapautunutta aikaa asiakas- ja ohjaustyölle.

Esityksen mukaan työtarjousten velvoittavuutta ei sidota työnhakuvelvollisuuden täyttymiseen. Työnhakijan olisi haettava työvoimaviranomaisen osoittamaa työpaikkaa, vaikka hän olisi jo täyttänyt aikajakson työnhakuveloitteensa.

Työtarjoukset liittyvät tiiviisti työnhakijan palvelutarpeen selvittämiseen ja asiantuntijan käyttämään harkintaan. Työväilytyksen ja työtarjousten tekemisessä korostuu asiantuntijalta vaadittava pystyvyys tunnistaa työnhakijan ammattiosaamista ja kyvykkyyttä yli päätyönhakuammatin ja järjestelmän kirjaamismenetelmien, etenkin silloin, kun asiakas ei itse sitä tunnista. Työväilytys on työvoimaviranomaisen ydin-tehtävää ja kuntien onkin tarpeen panostaa henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja työnantajanäkökulman tunnistamiseen. Kun virkailijalla on kattava eri toimialojen, ammattien, osaamisvaatimusten sekä työnantajan tarpeiden ja näkemysten tuntemus, osaa hän tehdä laadukkaita ja tarkoituksenmukaisia työtarjouksia.

3. Selkeyttääkö työtarjouksiin ehdotetut muutokset kokonaisuutena työtarjouksia koskevaa sääntelyä?

Kyllä.

Työnhakuprofiilit ja palvelualusta

1. Onko teillä lausuttavaa työnhakijalle tai työvoimaviranomaiselle ehdotetusta velvollisuudesta työnhakuprofiilin laatimiseen ja julkaisemiseen palvelualustalla?

Työnhakuprofiilin käytön yleistymisen on kannatettava tavoite. Lainsäädännön tulisi kannustaa työnhakijoita luomaan ja julkaisemaan profiilinsa itse. Työnhakijan oma aktiivisuus on tärkeää koko palveluprosessin ajan. Työnhakuprofiilin laatiminen viranomaisen toimesta ei ole realistista eikä edistäisi asiakkaan työllistymistä. Viranomaisen tulisi keskittyä työnhaun strategioiden esittelyyn ja asiakkaan tukemiseen.

Esityksessä arvioidaan, että 80 % työnhakijoista laatisi profiilin itse, ja viranomaisen tehtäväksi jäisi 20 % profiileista. Työnhakuprofiilin laatiminen ja julkaiseminen tulee säätää työnhakijan velvollisuudeksi. Virkailija ja työnhakija voisivat tehdä joissain poikkeustilanteissa yhteistyötä profiilin laatimisessa, mutta esityksestä tulisi poistaa työvoimaviranomaiselle esitetty velvollisuus laatia ja julkaista profiili niiden puolesta, jotka eivät sitä itse tee. Työnhakuprofiilit ovat hyödyllisiä vain, jos ne vastaavat asiakkaan osaamista, helpottavat osaavan työvoiman löytämistä ja ovat muutenkin houkuttelevia työnantajien silmissä. Profiilin julkaiseminen viranomaisen toimesta ei vahvista asiakkaan omaa toimijuutta eikä luultavasti myöskään paranna hänen työllistymismahdollisuuksiaan. Runsas ilman työnhakijan panosta laadittujen profiilien määrä voi heikentää koko konseptin mainetta työnantajien parissa. Tämä ei ole järkevää työvoimaviranomaisen työajan ja muiden resurssien käyttöä.

Työnhakuprofiilin laatiminen digitaidottomille tai heikosti suomea osaaville asiakkaille vaatii erityistä ohjausta ja neuvontaa. Työvoimaviranomaisella tulisi olla työnhakuprofiilin laatimisen ja julkaisemisen tueksi mahdollisuus hankkia työnhakijoille ostopalveluja. Palvelujen hankinnan kustannukset tulee huomioida valtionosuuksissa. Työnhakuprofiilin velvoittavuus ja anonyymirekrytointi voivat kuitenkin tukea esim. muunkielisten työllistymismahdollisuuksia.

Esitysluonnoksesta ei ilmene tietoja tai vaikutusarvioita työnantajien ja työnvälitysyriyten halukkuudesta hyödyntää profiileja. Periaatteellisella tasolla ehdotus on kannatettava. Työnhakuprofiilin velvoittavuus ei kuitenkaan saa johtaa tarpeettomaan viranomaisia työllistävään tehtävään, joka ei johda toivottuun lopputulokseen. Työnvälitys on työvoimaviranomaisen ydintehtävä, ja myös työnhakuprofiilien tulee edistää työnantajien työvoimatarpeen täyttämistä.

2. Onko teillä lausuttavaa työnhakijoiden työnhakuprofiilissa olevien henkilötietojen (koulutus, työkokemus, muu osaaminen ja työtoiveet) julkaisemisvelvollisuudesta ehdotetussa muodossa julkisena tietopalveluna?

Työnhakuprofiilien tuoma hyöty riippuu suurelta osin työnantajien ja työnvälitysyriyten aidosta intressistä etsiä työvoimaa työnhakuprofiilien kautta. Tämä vaatii profiileilta riittävän tarkkaa sisältöä rekrytointien tueksi. Mikäli tämä ei toteudu, luodaan vain tarpeeton ja työvoimaviranomaisia työllistävä tehtävä, joka ei johda toivottuun lopputulokseen. Esitysluonnoksesta ei ilmene tietoja tai vaikutusarvioita työnantajien ja työnvälitysyriyten halukkuudesta hyödyntää profiileja.

3. Onko teillä lausuttavaa työnhakuprofiilien tietovarantoa koskevista muutoksista?

-

4. Onko teillä muuta lausuttavaa palvelualustaa tai työnhakuprofiileja koskeviin muutoksiin?

Mikäli esitetty työnhakuprofiilien julkaisuvelvoite ja siitä seuraava lisääntyvä viranomaistyö toteutuisi kuvattulla tavalla, syntyisi tilanne, jossa tosiasialliset, asiakkaiden itsensä hyväksymät ja todennäköisesti myös itse luomat profiilit asetettaisiin samalle viivalle virkatyönä automatisaatiota hyödyntäen tehtyjen profiilien kanssa. Tämä on työnvälityksen ja rekrytointipalvelujen laadun kannalta ongelmallista, eikä huomioi asiakkaiden eriäviä syitä olla toteuttamatta profiilin läpikäyntiä tai hyväksyntää itse. Huomioiden esityksen muissa yhteyksissä osoitetut pyrkimykset tuoda viranomaiselle lisää harkintavalttaa asiakasprosessin toteuttamisessa, on ristiriitaista luoda työnhakuprofiilien osalta uutta lainsäädäntöä, joka ei

mahdollista viranomaiselle asiassa mitään harkintavaltaa ja joka synnyttää työvoimaviranomaisille lisää kustannuksia.

Työttömyysturva

1. Onko teillä lausuttavaa koulutusta vailla olevia nuoria koskevista muutoksista? Erityisesti Opetushallitusta ja Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskusta pyydetään muun ohella arvioimaan esitettyjen muutosten kohderyhmien suuruutta, koska työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole ollut käytettävissään tähän tarvittavia tilastotietoja.

Vailla tutkintoa olevien nuorten hakuvaihtoehtojen laajentaminen on kannatettavaa, koska nuorten tilanteet ovat hyvin moninaisia. Esityksestä jää epäselväksi, kuka arvioi sen, mitkä kriteerit ovat riittävät sairauden ja vamman osalta TELMA:n hyväksymiseksi koulutushakuvelvollisuuteen hyväksyttäväksi koulutushauksi. Asiakkaitten yhdenvertainen kohtelu on tässä varmistettava, koska työvoimaviranomaisen tulokinnat voivat olla erilaisia. Myös TUVA-koulutus olisi perusteltua lisätä hyväksyttäväksi koulutushauksi ilman, että siitä on erikseen sovittu korvaavassa suunnitelmassa. Erityisesti kotoutujien kohdalla tulee voida huomioida myös muita kuin ammatillisia vaihtoehtoja ennen ammatilliseen koulutukseen pääsyä. Näidenkin tulee tosin tähdätä työelämään sijoittumista vahvistavaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

Vaikka yleisesti vailla tutkintoa olevien nuorten mahdollisuuksien laajentaminen on kannatettava asia, ehdotetut lakimuutokset kuitenkin lisäävät työvoimaviranomaiselta vaadittavaa selvitystyötä ja tulkintaa eri koulutuksista, joihin nuori on hakenut tai hakemassa.

2. Onko teillä lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevista muutoksista?

Turun kaltaisessa suuressa kaupungissa, jossa on suhteellisen paljon ensiömaahanmuuttoa, maahanmuuttajat usein aloittavat työmarkkinoilla osa-aikatoissa vajavaisella kielitaidolla. Työnhakuvelvoitteen laajeneminen osa-aikatyössä lähtökohtaisesti lisää paperisten ilmoitusten määrää, koska puutteellinen kielitaito ja/tai IT-taidot vaikeuttavat sähköistä asiointia. Lisäksi virkailijoiden työmäärää kasvattaa tähän päälle tuleva työnhakujen katkeiluista ja uusimisista aiheutuva lisätyö. Työhaun herkkä katkeaminen lisää yleisesti virkailijoiden työtä, jos puutteellisesta kielitaidosta johtuvat ongelmatilanteet ja seuraamukset aiheuttavat toimenpiteitä.

Toisaalta nykyisen mallin heikkous on ollut asiakkaiden sitoutuminen palveluihin. Esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen aloittamatta jättäminen ja keskeyttäminen on lisääntynyt, koska se ei aiheuta heti seuraamuksia.

Muistutukset eivät ole olleet sidonnaisia työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän soveltamiseen, mutta niistä luopuminen kuitenkin selkeyttää sitä prosessia, joka työvoimaviranomaiselle kuuluu, kun työnhakija menettelee moitittavasti TTL 2 a luvun 9 §:n mukaisesti.

3. Onko teillä lausuttavaa muista työttömyysturvamuutoksista?

Ehdotettu muutos, jonka mukaan työnhaku päättyisi suoraan, kun työnhakija jättää asioimatta velvoittavasti työvoimaviranomaisen kanssa selkeyttää laiminlyöntien seuraamista, koska jäljelle jäisi vain työttömyysturvan laiminlyönnit. Nykyinen laiminlyöntien seuraaminen A-TMT-tietojärjestelmässä on työlästä, koska samalla näkymällä seurataan kahden eri lain mukaisia laiminlyöntejä. Asiakkaalle lähtevien työhaun katkelausunnoissa tulisi olla asiakkaalle ohjeet, miten työhaun saa uudelleen voimaan.

Vaikutusarviointi

1. Onko teillä lausuttavaa työllisyysvaikutusarvioihin?

Esitysluonnoksen vaikutusarviot ovat hyvin täsmentymättömiä, ja kaiken kaikkiaan esitettyjen muutosten odotetut työllisyysvaikutukset ovat vaatimattomat. Tietyin osin esitetyt muutokset kuvaavat jo sitä de

facto -tilaa, johon kunnissa on jouduttu peruspalvelujen valtionosuuksien riittämättömyyden vuoksi menemään; mikäli esitys johtaa valtionosuuksien pienenemiseen, todelliset työllisyysvaikutukset voivat olla jopa negatiiviset.

2. Onko teillä lausuttavaa liittyen työvoimaviranomaisvaikutuksiin?

Henkilöasiakkaan palveluprosessi jää uudistuksen jälkeenkin varsin säädellyksi ja kaavamaiseksi sekä työvoimaviranomaiselta resursseja vaativaksi. Nykyiset työvoimapalveluita varten annetut peruspalvelujen valtionosuudet eivät tähän täysimääräisesti riitä. Mikäli kuntien peruspalvelujen valtionosuutta leikataan esitysluonnoksessa vihjatusti oletettujen viranomaisvaikutusten mukaan, käytännön seuraus on työvoimapalvelujen heikkeneminen ja sen mukanaan tuomat negatiiviset työllisyysvaikutukset.

3. Onko teillä lausuttavaa muista vaikutusarvioista?

Lausuttava aineisto on julkisen talouden vaikutusten arvioinnin osalta keskeneräistä eikä mahdollista laadukasta vaikutusten arviointia. Aineistossa itsessäänkin todetaan, että vaikutusarvioihin liittyy "merkittävää epävarmuutta". Ilmeistä esityksessä on se, että mahdolliset positiiviset taloudelliset vaikutukset, joita arvioidaan saavutettavaksi esityksen mukana, ulosmitattaisiin valtionosuuksien alentumisen kautta. Sama ajattelutapa on toistunut aiemmissakin lakimuutoksissa (esimerkiksi palkkatukiuudistus ja työttömyysturvan uudistus) eikä tämän trendin jatkumista voida kannattaa.

Yleisesti ottaen kuntatalouden vaikutusten arviointi on esityksessä todella ohutta ja riittämätöntä. Esimerkiksi sivulla 43 tehdyt huomiot esityksen vaikutuksista toimeentulotuen ja asumistuen nostamiseen asiakaskunnassa ovat pintapuolisia, vaikka näiden vaikutukset kuntatalouteen ovat kiistämättömästi todella merkittäviä.

Nykyisessä muodossaan vaikutusten arvioinnissa korostuu periaate, jonka mukaan kustannuksien hillitseminen johtaa käytännössä kustannusten siirtoa kunnille toisella hallinnon- ja/tai viranomaistoiminnan alalla. Palvelua ei käytännössä parannettaisi, vaan sitä järjestettäisiin vain tehokkaammin ja objektiivisesti katsottuna nykyistä vähemmän, koska kuntien käyttöön ei tulisi lisäresursseja, vaikka muutokset vähentäisivät viranomaistehtävien määrää. Esimerkiksi kappaleessa 4.1.5.2 kuitenkin muotoillaan asia siten, että työvoimaviranomaiselle vapautuisi aidosti lisää resurssia olennaisimpiin asiakaskohderyhmiin kohdennettavaksi.

Vaikutusarviointien osuus koko esityksaineistossa on huomiota herättävä ja osin lausujaa hämäävää, koska se sisältää perusteetonta spekulatiota tulevasta toimintaympäristöstä. Esimerkiksi arviota siitä, millaisia vaikutuksia syntyisi työvoimaviranomaisten jättäessä toteuttamatta kaikki täydentävät työnhakukeskustelut, jotka esitetty lainsäädäntö vain sallisi, ei ole syytä nostaa osaksi esityskokonaisuutta, koska tällainen kategorinen ja mustavalkoinen hypoteesi on täysin epärealistinen minkään työvoimaviranomaisen osalta. Kuitenkin esityksessä tällainen skenaario mainitaan erikseen, osana vaikutusten arviointia. Ottaen huomioon jo esityksaineistoissakin mainitut suuret haasteet arvioida työnhakukeskustelujen ja täydentävien työnhakukeskustelujen määrää esityksen astuessa voimaan, edellyttämme em. teeman osalta nykyistä selkeämpää esitysmuotoa.

Yritysvaikutusten näkökulmasta on kyseenalaista olettaa, että rekrytointeja tuottaville yrityksille olisi yhtä arvokasta saada käyttöönsä viranomaistoiminnalla luotuja työnhakuprofiileja, verrattuna oikeisiin ja asiakkaiden itsensä luomiin profiileihin. Esityksen mennessä läpi esitetyn kaltaisena voi syntyä epäluottamusta työvoimaviranomaisen tarjoamaan palveluun ja työvoimaan, kun näitä profiileja ei voitaisi mitenkään eritellä toisistaan. Lisäksi esityksessä mainittu suoramakupalvelu (s.28) on jo nyt mahdollista nykyisessä lainsäädännössä nykyään julkaistujen profiilien kautta. Tämän arvoa tulisi korostaa ja vahvistaa muilla tavoin kuin luomalla em. haasteita työnhakuprofiilien laatuun.

Lasketut säästöt sääntelyn purkamisessa ja niiden kohdistuminen henkilöstön vähentämiseksi huolettavat, koska ensisijaisesti säästetty hallinnollinen resurssi tulisi kohdentaa ohjaustyöhön, jonka on koettu kärsineen hallinnollisen työn lisääntymisen myötä. Laadukkaaseen ohjaustyöhön panostamisessa olisi ehdottomasti vaikuttavuutta parantavia elementtejä.

Muuta lausuttavaa?

-